

IEVA DEVIATNIKOVAITĖ

Mykolo Romerio universitetas, Lietuva
Mykolas Romeris University, Lithuania

PIRMIEJI ŽURNALO „LOGOS“ NUMERIAI (1921 IR 1990 M.): ISTORIJA, TEMOS, AUTORIAI

First Issues of the Logos Journal (1921 and 1990):
History, Topics, Authors

SUMMARY

The journal „Logos“ was published in interwar Lithuania from 1921 until 1938. The journal was renewed in 1990. In celebration of the centenary year of the existence of this journal, a total of one hundred and thirty-nine issues were published. During the interwar period, over thirty authors published their works in the journal Logos, and since 1990, hundreds of authors from Lithuania and other countries have published scientific research in the journal. In the interwar period, Pranas Dovydaitis, the signatory of the Act of Independence, was the editor of the journal. Dalia Marija Stančienė, professor of Klaipėda University, is currently the editor-in-chief of the journal.

From 1921 until 1923 the journal was published as the private initiative of a group of Philosophy lovers. Later, the journal became a publication of the Faculty of Theology and Philosophy of the University of Lithuania. Since 1990 to date, the journal is published on private initiative.

The article discusses the first issues of the journal in 1921 and 1990. The context of the publication of the journal, the lives and destinies of the authors, the topics are covered in the article.

Historical, comparative, and analytical methods were used in the research.

SANTRAUKA

Žurnalas „Logos“ tarpukario Lietuvoje buvo spausdinamas nuo 1921 iki 1938 m. Žurnalo leidimas buvo atnaujintas 1990 m. Tarpukario Lietuvoje iš viso išėjo trisdešimt trys, o nuo 1990 iki 2021 m. – šimtas šeši numeriai. Taigi švenčiant žurnalo gyvavimo šimtmetį iš viso buvo išleisti šimtas trisdešimt devyni numeriai.

RAKTAŽODŽIAI: *Logos*, vyriausiasis redaktorius, filosofija.

KEY WORDS: *Logos*, Chief Editor, Philosophy.

Tarpukario laikotarpiu žurnale „Logos“ savo darbus skelbė per trisdešimt autorių, nuo 1990 m. jame mokslinius tyrinėjimus skelbia šimtai autorių iš Lietuvos ir kitų valstybių. Nuo 1921 m. žurnalo redaktoriumi buvo Nepriklausomybės akto signataras Pranas Dovydaitis, o nuo 1990 m. žurnalo vyriausiosios redaktorės pareigas eina Klaipėdos universiteto profesorė Dalia Marija Stančienė.

Nuo 1921 iki 1923 m. žurnalas „Logos“ buvo leidžiamas privačia iniciatyva. Laikraštį leido Filosofijos mėgėjų būrelis. Vėliau žurnalas tapo Lietuvos universiteto Teologijos-Filosofijos fakulteto leidiniu. Nuo 1990 m. iki šiol žurnalas leidžiamas privačia iniciatyva.

Straipsnyje aptariami pirmųjų žurnalo „Logos“ numerių 1921 m. ir 1990 m. išleidimo kontekstas, autorių gyvenimai ir likimai, lakoniškai aptiriamos žurnale gvildenamos temos.

Atliekant tyrimą naudotasi istoriniu, lyginamuoju, analitiniu metodais.

*Šimtiesiems leidimo metams
For Centenary of the Publication*

IVADAS

Tarpukario Lietuvoje filosofijos žurnalas „Logos“ buvo leidžiamas nuo 1921 iki 1938 m. Iš pradžių tai buvo daroma filosofijos mėgėjų būrelio iniciatyva. Tačiau 1923 m. sausio mėnesį nuspręsta, kad žurnalas bus leidžiamas Lietuvos universiteto Teologijos-Filosofijos fakulteto. Visą žurnalo leidimo laikotarpį jo redaktoriumi buvo Universiteto profesorius Pranas Dovydaitis. Iš viso buvo išleista 33 žurnalo numeriai, kuriuose savo darbus spausdino per trisdešimt Lietuvos autorių. Dauguma jų buvo Universiteto dėstytojai.

Leidinyje buvo spausdinami ne tik originalūs filosofijos, religijos, kultūros, teisės, fizikos, logikos, matematikos, biologijos, biofiziologijos, psichiatrijos, psichologijos, kalbotyros, istorijos ir kitų

sričių straipsniai, bet ir Vakarų Europos filosofų veikalų vertimai, skelbiama informacija apie filosofijai skirtus renginius Lietuvoje ir kitose valstybėse, apžvelgiama užsienio filosofinė literatūra bei pateikiama naujausia informacija apie Lietuvos, vėliau Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-Filosofijos fakulteto leidinius, įvykius, be to, nuolat buvo kuriama ir tobulinama filosofijos terminija lietuvių kalba ir informuojama apie ją.

Straipsnyje atskleidžiama pirmųjų žurnalo „Logos“ numerių išleidimo istorija, juose publikavusių savo tyrinėjimus mokslininkų gyvenimai ir likimai, lakoniškai aptiriamos žurnale gvildenamos temos.

Atliekant tyrimą naudotasi istoriniu, lyginamuoju, analitiniu metodais.

1921 M. PIRMOJO ŽURNALO „LOGOS“ NUMERIO IŠLEIDIMAS

Žurnalo „Logos“, tada vadinto filosofijos laikraščiu, pirmasis numeris buvo išleistas Kauno spaustuvėje „Valstybė“ 1921 m. spalio 10 d. Žurnalo redakcija buvo įsikūrusi Kaune, Laisvės alėja,

Nr. 55. Šiame pastate buvo ir redakcijos sandėlis, ir administracija.

Nuo 1921 iki 1923 m. laikraštį leido Filosofijos mėgėjų būrelis. Autorė nerado nei šio būrelio steigimo dokumentų, nei

žinių apie jo narius. Galbūt šis būrelis sudarė būsimą Lietuvos universiteto Teologijos-Filosofijos fakulteto branduolį. Manytina, kad būreliui priklausė P. Dovydaitis, P. Kuraitis, M. Reinys, S. Šalkauskis. Autorė apie tai sprendžia iš Lietuvių enciklopedijoje įrašyto sakinio, kad įvardyti asmenys bendradarbiauvo nuo pat pradžių¹. Atkreipsime dėmesį, kad laikraštis pradėtas leisti, kai dar nebuvo įsteigtas Lietuvos universitetas.

Iš pradžių P. Dovydaitis nemanė, jog leidinys bus periodinis. Antai redaktorius 1922 m. spalio 25 d. pareiškime Kauno miesto ir apskrities viršininkui² rašė: „Šiuomi pareiškiu <...>, kad filosofijos žurnalas „Logos“, kurio pirmasis sąsiuvinis yra išėjęs pernai metais, dabar jau bus periodinis“. Iš pareiškimo paaiškėjo, kad per metus turėjo išeiti du arba keturi žurnalo numeriai. Pareiškimo tikslas buvo gauti pažymėjimus leidiniams „Kosmos“, „Logos“ ir „Soter“, kad jie būtų išspausdinti. Antraip be tokio pažymėjimo ir redaktoriaus parašyto pa-

reiškimo leidiniai galėjo būti konfiskuoti, o leidėjas baudžiamas pinigine nuobauda arba areštu nuo vieno iki trijų mėnesių.

Pirmajame žurnalo numeryje buvo įsteigta vienkartinė premija „Kanto santykiams su lietuvybe išspręst“, skirta I. Kanto 200-ųjų gimimo metinių proga atliktam tyrimui, kuriuo būtų įrodyta arba paneigta, kad filosofas buvo lietuvių kilmės ir mokėjo lietuvių kalbą kaip savo gimtąją.

Žurnalo „Logos“ pirmasis numeris išleistas sudėtingais jaunai Lietuvos valstybei metais. 1921 m. vyko derybos su Latvija dėl sienos tarp Lietuvos ir Latvijos, visuomenės veikėjams, politikams, gyventojams nedavė ramybės Vilniaus krašto klausimas, taip pat santykiai su Tautų Sąjunga, buvo kuriama sveikatos apsaugos sistema, teismų sistema, rengiama žemės reforma, rengiamas 1922 m. priimtos Lietuvos valstybės konstitucijos tekstas, organizuoti rinkimai į valsčių tarybas³.

1990 M. PIRMOJO ŽURNALO „LOGOS“ NUMERIO IŠLEIDIMAS

Mintis atgaivinti žurnalą, kurio leidimas buvo nutrūkęs dar 1938 m., kilo D. M. Stančienei, tuo metuėjusiai Kultūros, filosofijos ir meno instituto vyresniosios mokslinės bendradarbės, Vilniaus pedagoginio universiteto etikos katedros docentės bei Tomo Akviniečio asociacijos Lietuvos skyriaus direktorės pareigas. Šia mintimi buvo pasidalyta su Kauno kunigų seminarijos profesoriumi F. Jončiumi bei kitais Seminarijos dėstytojais.

Svarstyta, kaip įgyvendinti žurnalo atgaivinimo idėją. Kreiptasi į užsienyje gyvenančius lietuvius – Prancūzijoje,

Italijoje, Vokietijoje, JAV. Padėjo kunigas V. Liuima, siuntęs ir medžiagos, ir pinigų. D. M. Stančienė, F. Jončys, V. Sidaras bei kiti rinko medžiagą, rengė konferencijas, kitus renginius, ieškojo materialinės paramos. Antai pirmojo žurnalo numerio išleidimą globojo Stasio Šalkausio fondas, Kaišiadorių vyskupija, materialiai parėmė bendrovė „Atgimimas“ (vyriausiasis redaktorius R. Valatka), savaitraštis „Soglasije“ (redaktorė L. Čiornaja), bendrovės „Atgimimas“ techninis centras (vadovė R. Januševičiūtė), Kaišiadorių vyskupijos Apaštalinis administratorius

vyskupas J. Matulaitis, prelatai A. Bartkus (Italija), J. A. Kučingis (JAV). Gamybos, paslaugų ir prekybos susivienijimas „Vilnius“ (direktorius R. Murėnas) parūpino popieriaus, ant kurio buvo išspausdintas pirmasis žurnalo numeris. Priminime, kad pirmojo numerio tiražas buvo dešimt tūkstančių egzempliorių.

Redakcijoje T. Vrublevskio gatvėje dirbo vos penki darbuotojai: leidėja-redaktorė D. M. Stančienė, redakcijos vedėjas A. Guščius, stilistė-korektorė M. Staskevičienė, dailininkas-išleidėjas S. Bagvilas, viršelio dailininkė R. Penkauskienė.

Buvo sudaryta žurnalo taryba, į kurią įėjo diplomatas filosofas V. Ališauskas, lietuvių išeivis Prancūzijoje diplomatas R. Bačkis, vokiečių filosofas P. R. Blumas, kunigai A. Dauknys, R. Mikutavičius, P. Račiūnas, V. Sidaras, K. Trimakas (JAV), monsinjorai J. Juodelis, V. Kazlauskas

(Italija), filosofai A. Degutis, F. Jončys, T. Sodeika, A. Sverdiolas, L. Jakavonytė, L. Jekentaitė, G. Miniotaitė, sociologas, filosofas, kriminologas A. Dobryninas, smuikininkas, muzikos kritikas J. R. Dvarionas, rašytojas, literatūros kritikas A. Guščius, psichologė D. Katiliūtė (JAV), dailininkas V. Žukas. Į žurnalo tarybą įėjo ir žurnalo redaktorė D. M. Stančienė.

Pirmasis žurnalo „Logos“ numeris buvo pasirašytas spaudai 1990 m. rugsėjo 7 d.

Atnaujinus žurnalo leidimą buvo įsteigta P. Dovydaičio premija, teikiama „gražiai debiutavusiam jaunam mūsų žurnalo autoriui“⁴.

Kokie buvo 1990-ieji metai Lietuvai? Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo metai – 1990 m. kovo 11 d. buvo priimtas Aktas dėl Lietuvos nepriklausomybės valstybės atstatymo.

TIKSLAS IR UŽDAVINIAI, ĮVARDYTI PIRMUOSE ŽURNALO „LOGOS“ NUMERIUOSE 1921 IR 1990 METAIS

1921 m. žurnalo „Logos“ tikslą P. Dovydaitis apibūdino lakoniškai: „visiems dvasios, gamtos ir visuomenės filosofijos klausimams“⁵ nagrinėti. Šis tikslas buvo detalizuotas pirmame leidinio straipsnyje apie filosofijos kilmę, sąvoką, uždavinius, sritis. P. Dovydaitis pabrėžė, kad leidinys „Logos“ turėjo skleisti filosofines žinias, ugdyti mąstymą: „Logos“ *nesiima atstovaut tik vienai kuriai filosofijos pakraipai, ar sistemai, kadangi savo uždavinių jis mano būsiant tinkamiausiai atliktą, jei jis savo skaitytojams teiks ne tiek „filosofijos“, ikaldamas jiems baigtų filosofijos davinių ir principų, kiek mokys juos pačius „filosofuoti“ <...>, turim išmokyti išvėlgt, kur problemos prasideda, steigtis savo jėgomis*

padirbėt jas išspręst ir prieš esamus išsprendimo bandymus arba įgyt savito, laisvo įsitikinimo, arba esamuose išsprendimuose įsigyvent savo indivydu“ (Dovydaitis 1921b: 7).

Taip pat žurnalo pirmojo numerio paskutiniuose puslapiuose P. Dovydaitis (Dovydaitis 1921b: 125) išreiškė mintį „kurį laiką apžvalgaut tik filosofiniai raštai svetimomis kalbomis. Tą apžvalgą tariamės tikslingiausia bus pradėjus nuo perijodinių filosofijos leidinių, nuo žurnalų. Tuo būdu tikimės geriausia padėsime filosofijos mėgėjams ir besirengiantiems ją studijuoti ikeliauti į filosofinės literatūros lobį <...>“.

1990 m. D. M. Stančienė pirmajame žurnalo „Logos“ numeryje „Žodyje skai-

tytojams“ įvardijo žurnalo misiją: „*žadins dvasinį atnaujinimą ir puoselės glaudesnę jungtį su Vakarų Europos kultūra*“. Taigi pagrindinis leidinio tikslas buvo puoselėti Lietuvos pastangas grįžti prie krikščioniškosios Vakarų tradicijos. Buvo taip pat pabrėžta, kad žurnale bus spausdinami originalūs teologų, filosofų, kultūrologų straipsniai, Vatikano dokumentai ir jų komentarai, filosofijos darbų verti-

mai, eilėraščiai religijos tema, bažnyčios menas, religinio gyvenimo kronika.

Pirmajame numeryje buvo taip pat įrašyta, kad „*Žurnalas pastoviai supažindins skaitytojus su istorinėmis Šventosios Žemės – Kristaus Tėvynės – vietomis*“. Antai ant pirmojo numerio nugarėlės buvo išspausdintos Jeruzalės senamiesčio, sienos ir tvirtovės, Alyvų kalno bei Pater Noster bažnyčios nuotraukos.

PIRMŪJŲ ŽURNALO „LOGOS“ NUMERIŲ AUTORIAI, LIKIMAI, TEMOS

Pirmajame žurnalo „Logos“ numeryje 1921 m. savo tyrimus publikavo žurnalo redaktorius P. Dovydaitis, kunigas filosofas P. Kuraitis, teisininkas, filosofas, pedagogas S. Šalkauskis, rašytojas V. Mykolaitis, chemikas P. Jucaitis ir mokytojas, vertėjas J. Gobis.

Dauguma šių asmenų iš pradžių buvo baigę nebūtinai filosofijos ar teologijos fakultetus, pavyzdžiui, P. Dovydaitis, S. Šalkauskis – Maskvos universiteto Teisių fakultetą, P. Kuraitis, V. Mykolaitis – Sankt Peterburgo dvasinę akademią, P. Jucaitis – Fribūro universitete baigė gamtos mokslus, J. Gobis Vokietijoje įgijo šešių kalbų kvalifikuoto vertėjo teises. Taigi pirmojo žurnalo „Logos“ numerio straipsnių autoriai gilinosi ne tik į filosofijos klausimus, bet ir į kitas sritis. Žurnale savo darbus publikavo gamtos mokslų specialistas P. Jucaitis, filologai, literatai J. Gobis bei V. Mykolaitis, teisininkai P. Dovydaitis ir S. Šalkauskis.

Tačiau ne vienas šių autorių gilino filosofijos studijas Vakarų Europos universitetuose. Antai P. Kuraitis 1909 m. Liuveno universiteto Aukštajame filoso-

fijos institute Belgijoje 1911 m. apsigynė disertaciją bei gavo filosofijos daktaro laipsnį⁶. S. Šalkauskis Fribūro universitete Šveicarijoje ne tik studijavo teisę, bet ėmė studijuoti filosofiją ir 1920 m. tapo filosofijos daktaru, parašęs darbą „Pasaulio siela Vladimiro Solovjovo filosofijoje“⁷, P. Jucaitis 1930 m. Miunsterio universitete įgijo filosofijos daktaro laipsnį⁸. V. Mykolaitis Fribūro universitete praleido ketverius metus, kur studijavo filosofiją, filosofijos ir meno istoriją, taip pat parašė disertaciją apie V. Solovjovo estetiką ir gavo filosofijos daktaro laipsnį⁹.

Daugelis pirmojo žurnalo „Logos“ autorių buvo Lietuvos universiteto Teologijos-Filosofijos fakulteto dėstytojai: P. Kuraitis, P. Dovydaitis, S. Šalkauskis, V. Mykolaitis. Antai P. Kuraitis dėstė naujųjų laikų filosofijos istoriją, gnoseologiją, sociologiją, spekuliatyvinę moralinę teologiją, P. Dovydaitis – religijų istoriją, senovės istoriją, graikų filosofijos istoriją, pedagogikos istoriją, filosofijos istoriją, graikų ir romėnų istoriją, S. Šalkauskis – logiką, bendrąją estetiką, pe-

dagogikos sistemos pagrindus, įvadą į pedagogiką, V. Mykolaitis – Lietuvių literatūros istoriją, paskaitas apie Vydūną, įvadą į bendrąją literatūrą, dėstyimo metodiką. V. Mykolaitis dėstė ir universiteto Humanitarinių mokslų fakultete.

Pirmieji žurnalo autoriai buvo ne tik dėstytojai, bet ir dvasininkai, visuomenės veikėjai, politikai, rašytojai, mokytojai, institucijų vadovai. Antai P. Dovydaitis ėjo Lietuvos ministro pirmininko pareigas, buvo Lietuvos nepriklausomybės akto signataras, S. Šalkauskis tapo paskutiniuoju tarpukario Lietuvoje Vytauto Didžiojo universiteto rektoriumi, P. Kuraitis – aštuoneris metus ėjo Teologijos-Filosofijos fakulteto dekanı pareigas, V. Mykolaitis – rašytojas, parašęs sensacingiausią tarpukariu literatūros kūrinį „Altorių šešėly“, Lietuvių rašytojų draugijos pirmininkas, P. Jucaitis – Vidaus reikalų ministerijos kanceliarijos viršininkas, Lietuvos pasiuntinybės sekretorius Šveicarijoje¹⁰, J. Gobis – Plungės gimnazijos direktorius¹¹.

Pirmojo žurnalo „Logos“ numerio, išleisto 1921 m., autoriai buvo įdomios asmenybės. Trumpai apibūdinsime mažiausiai žinomus šių asmenybių biografijų faktus, kuriais jie dalinosi iki pradedant leisti žurnalą. Šie faktai atskleidžia, kaip autoriai siekė mokslo ir žinių, kaip gebėjo pasinaudoti palankiomis aplinkybėmis arba patys tas aplinkybes kūrė.

P. Dovydaitis 1920 m. sausio 13 d. savo gyvenimo aprašyme, pateiktame Lietuvos universiteto Teologijos-Filosofijos fakultetui, pasakojo apie savo studijas Maskvos universiteto Teisės fakultete ir apie tai, kaip siekė studijuoti filosofiją (kalba netaisyta): „1908 m. įstojau

į Maskvos universitetą juridinį skyrių, kadangi tas skyrius man išrodė prieinamiausias. Po metų laiko visai paaiškėjo, jog šis skyrius, man nebetinka, jame man tik vienas antras dalykas tiko – kas buvo arčiau susirišę su filosofija, bet brangindamas laiką jo nenorėjau mesti. Norėjau eiti vienu laiku juridinį fakultetą ir istorijos-filologijos fakulteto filosofijos grupę. Tuo tikslu daviau prašymus Švietimo Ministeriui ir Carui, kad man leistų vienu laiku eiti du fakultetu, bet mano prašymų neklausė. Tuomet bent užsirašiau laisvu klausytoju filosofijos skyriaus ir mokėjau pinigų už klausimuosius dalykus, kadangi man buvo paaiškinta, jog dabar išklausius, nereiks tų dalykų klausyti paskiau, kuomet būsiu tikruoju to skyriaus studentu. Kad parodyti, jog aš tikrai noriu ir galiu filologijos fakultete dirbti, aš pasiėmiau rašyti vieną temų, kokios tame skyriuje buvo duotos 1909-1910 m. medaliams gauti. Filosofijos grupei buvo duota tema „Kritika etiškosios sistemos Giujo“. Dalyką parašiau ir jam buvo pripažinta 1910 m. pradžioj sidabro medalis. Prof. Čelpanovo atsiliepimu silpna darbo pusė buvusi ta, jog aš permažai reiškęs jame savo nuomonės, nors, kaip jis, turbūt, dėl komplimento pradžioje buvo pasakęs, aš parodęs jame „gromadnuju erudiciju“. Juo toliau juo labiau juridinis fakultetas buvo man svetimas, juo labiau aš jo nenorėjau mesti, kadangi vis mažiau beliko jį pabaigti. <...> tą pavasarį (1912 m.) ir baigiau jį pirmojo laipsnio diplomu, tvirtai pasiryžęs pagaliau jau visomis jėgomis užgulėti filosofijos skyrių filologiniame fakultete. 1912 m. rudenį įsirašiau į tą skyrių kaip tikras studentas ir kad nebūtų jokių kliūčių visiems dalykams formaliai studijuoti, tą rudenį išlaikiau graikų kalbos egzaminą iš gimnazijos kurso, nes be šitokio liudijimo

nebuvo leidžiama rašyti klausyti dalykų, surištų su graikų kalba <...>. Artimiausiąjį pavasarį (1913) išlaikiau egzaminus <...>. Rudenį rengiausi išlaikyti dar keletą egzaminų ir pradėti rašyti antrą veikalą iš duotųjų medaliui gauti temų. <...>. Bet kitaip virto. 1913 m. vasarą buvo pasiūlyta imtis redaguoti „Vilties“ dienraštį Vilniuje. Būdamas labai reikalingas pinigų gyvenimui Maskvoje, nes jau turėjau ir šeimynos, sutikau imtis pasiūlyto darbo Vilniuje, kad po kurio laiko, užsidirbus pinigų, vėl formaliai studijuoti. Bet neteko, nes po metų kilo didysis karas. Ir labai nesigailiu negalėjęs grįžti Maskvon, nes sutaupytais pinigais, įsigijęs šokią tokią bibliotekėlę, galėjau ir be fakulteto knygyne pasisemti žinių rūpimaisiais man klausimais“¹².

P. Kuraitis 1921 m. rugpjūčio 24 d. savo gyvenimo aprašyme, taip pat, manytina, skirtame Lietuvos universiteto Teologijos-Filosofijos fakultetui, aprašė savo studijas šitaip (kalba netaisyta): „<...> 1905 m. įstojau į Peterburgo dvasinę katalikų akademiją. Akademijoje 1907 m. gavau teologijos studento laipsnį, 1908 m. gavau teologijos kandidato laipsnį, gi 1909 m. gavau teologijos magistro laipsnį. Disertaciją magistro laipsniui gauti rašiau iš fundamentalinės teologijos <...>. Akademijoje būdamas lankiau fundamentalinės teologijos seminarą – 1909 m. rudeny įstojau į Aukštąjį filosofijos institutą (Institut supérieur de philosophie) Louvain'o universitete. Čionai 1910 m. gavau filosofijos licenciato laipsnį, o 1911 m. gavau filosofijos daktaro laipsnį. Disertaciją daktaro laipsniui gauti rašiau iš kriteriologijos: *Théorie de la connaissance chez Wilhelm Wundt* <...>. Iš Louvain'o nuvykau metams į Mūnster'o universitetą. Čia lankiau prof. dr. J. Mansbacho apologetikos

ir moralinės teologijos (nesuprantamai parašytas žodis) ir darbavausi jo vedamose apologetikos ir fundamentalinės moralinės teologijos seminaruose <...>. 1914 m. buvau taipogi paskirtas profesoriumi Seinų Kunigų seminarijoj, čia dėščiau apologetiką <...>. 1915 m. karas pertraukė profesoriavimo darbą. – Per karą nuo 1915 m. iki 1918 m. teko būti Rusijoje. – 1918 m. atidarius Kunigų seminariją Seinuose čia buvau apologetikos, dogmatinės ir moralinės teologijos profesorium. Seminarijoj 1919 m. persikėlus į Zvylius čia tęsiau profesoriavimo darbą iki šiai dienai.“¹³

S. Šalkauskis 1922 m. vasario 28 d. savo gyvenimo aprašyme rašė (kalba netaisyta): „<...> 1905 m. įsirašiau į teisių skyrių Maskvos universitete ir pabaigiau jį pradžioje 1911 m., įsispecializavęs ekonomijos moksluose. Nuo 1911 iki 1915 m. gyvenau, klimato (sveikatos) dėlei rusų Turkestane, dirbdamas komercijos bankuose ir užsiimdamas advokatūra. 1915 m. pabaigoje pervažiauvau Šveicarijone kaip centralinio komiteto nukentėjusiems dėl karo šelpti (Petrapilyje) įgaliotiniu Šveicarijoje. 1916 m. pradžioje įsirašiau į filosofijos skyrių Friburgo universitete ir ėjau čia kaip pamatinį dalyką sistematinę filosofiją, pasirinkęs šalutiniais dalykais filosofijos istoriją ir pedagogiką. Čia 1919 m. buvo fakulteto priimta mano disertacija: „L'ame du monde dans la philosophie de Vladimir Soloviev“, parašyta vadovaujant profesoriui M. de Munnyck'ui (dabar ji spausdinama Berlyne pas „Knospe&Daus“ ...“¹⁴

J. Gobio veikla taip pat verta dėmesio. Mokslų Vakarų Europos universitetuose J. Gobis nebuvo baigęs, tačiau jo kūrybinis palikimas dėl to nėra skurdesnis. Jis

parašė keletą knygų, brošiūrų įvairiomis temomis, pavyzdžiui, išleido „Asmenybės kultūros pagrindai“, „Pirmosios jaunystės psichologija“, „Poetinės kūrybos filosofija“, „Poeto psichikos bruožai“, „Dechristianizuoto žmogaus siela dailiosios literatūros šviesoje“, „Moterų psichikos bruožai“, „Meilė ir gyvenimas“, „Tautybė ir gyvenimas“, „Profesorius Augustinas Voldemaras“. Rašė vadovėlius: „Visuomenės mokslo vadovėlis“, „Trumpas visuotinės istorijos kursas“, „Trumpas pedagogikos istorijos kursas“ ir t. t.

Temos, kurias gvildeno pirmieji žurnalo autoriai, buvo susijusios su filosofijos sampratos aiškinimu, jos santykiu su kitais mokslais, su žmogaus kasdienybe, tautinės filosofijos samprata, jausmo religija, I. Kanto ir F. Nyčės filosofija, gamtos mokslais ir metafizika, A. Einšteino reliatyvumo teorija ir jos sąsaja su filosofija, prigimtine teise krikščionybėje. Pats numeris buvo suskirstytas į tokias potemes: filosofijos įvadas, filosofijos istorija, religijos filosofija, estetika, etika, gamtos filosofija, visuomenės santykių filosofija, filosofų gyvenimas ir veikla, literatūra ir t. t.

Žurnalo „Logos“ pirmojo numerio autorių likimai įvairūs, kai kurie žiaurūs ir tragiški. Žurnalo redaktorius P. Dovydaitis buvo sušaudytas tremtyje, P. Kuraitis buvo išstremtas į Šilutės ir Kursko lagerius, P. Jucaitis, J. Gobis pasitraukė į Vakarus.

Žurnalo „Logos“ pirmajame numeryje 1990 m. savo tyrimus publikavo vengrų kilmės prancūzas filosofas M. Vetó, kunigas, teologas, psichologas, pedagogas A. Paškus, italų kilmės žurnalistas,

filosofas G. Valente, lenkų kilmės kunigas, teologas, filosofas, sociologas J. Majka, kunigas, humanitarinių ir teologijos mokslų daktaras V. Kazlauskas. Taip pat leidinyje buvo pateikti prancūzų filosofo Ž. Mariteno (J. Maritain), rusų filosofo N. Berdiajevo darbų vertimai, filosofės L. Jakavonytės parengta knygos „Nauji religiniai judėjimai ir bažnyčios“ recenzija. Numeryje buvo paskelbta kunigo, psichologo K. A. Trimako poezija, menotyrininko, meno istoriko, filosofo P. V. Reklaičio, fotomenininko R. Penkausko, filosofo, kultūrologo, orientalistu A. Uždavinio meno tyrinėjimai. Numeryje buvo paskelbta italų dailininko Giotto di Bondone reprodukcija, taip pat lietuvių dailininko V. Žuko darbų.

Aurių, publikavusių savo tyrinėjimus 1990 m. pirmajame žurnalo „Logos“ numeryje, likimai taip pat labai įdomūs, liudijantys iškilų asmenybių didelių gyvenimo laimėjimus. Antai prancūzų filosofas M. Vetó dėl dalyvavimo 1956 m. Vengrijos revoliucijoje buvo priverstas pasitraukti iš socialistinės Vengrijos į Prancūziją. A. Paškus emigravo į JAV Antrojo Pasaulinio karo metais, o atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, grįžo į Lietuvą ir dėstė psichologiją Lietuvos universitetuose. V. Kazlauskas, baigiantis Antrajam pasauliniam karui, taip pat pasitraukė į Vakarus, ilgą laiką buvo Vatikano radijo Lietuvių skyriaus vedėjas, ėjo lietuvių kunigų sąjungos Romoje pirmininko pareigas, Popiežiniame Grigaliaus universitete Romoje apsigynė disertaciją, po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo dėstė Vytauto Didžiojo universitete ir Kauno kunigų seminarijoje. K. Trimakas taip pat

buvo emigravęs į Vakarų, kur Lojolos universitete Čikagoje studijavo psichologiją ir apsigynė daktaro disertaciją, po to dirbo šio universiteto Psichiatrijos fakulteto profesoriumi, po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo dėstė Lietuvos aukštosiose mokyklose. P. Reklaitis taip pat gyveno Vakaruose, kur apgynė filosofijos daktaro disertaciją, buvo Lietuvių enciklopedijos bendraautoris. G. Valente parašė nemažai veikalų, skirtų katalikiškajai filosofijai, popiežių biografijoms. J. Majka buvo popiežiaus prelatas, jam buvo suteiktas apaštališkojo protonotaro vardas, religijos, kaip socialinės institucijos, sampratos plėtojimo pradininkas Lenkijoje, Kunigų seminarijos Vroclave rektorius. L. Jakavonytė dėsto Vilniaus universiteto Filosofijos fakultete, yra daugybės straipsnių, parašytų lietuvių, anglų, rusų, lenkų, kroatų kalbomis autorė, ETHNOS garbės narė. R. Penkauskui yra suteiktas Meno kūrėjo vardas, jis yra daugybės tarptau-

tinių apdovanojimų laureatas. A. Uždavinys – P. Dovydaičio premijos laureatas, Tarptautinės neoplatoniškųjų studijų draugijos narys JAV, 1998 m. pripažintas geriausiu dailės kritiku, studijų metais persekiojamas už antisovietinę veiklą, netgi pašalintas iš Vilniaus dailės akademijos, į kurią vėliau buvo gražintas filosofo, kultūrologo, menotyrininko A. Andrijausko pastangomis.

Autoriai 1990 m. žurnalo „Logos“ pirmame numeryje gvildeno šiuolaikinės religinės filosofijos, ateistinės krikščionybės klausimus. Numeryje buvo išspausdintas Jono Pauliaus II enciklikos komentaras bei atskleistas minėtos enciklikos aktualumas Lietuvai, aptarta Ž. Mariteno (J. Maritain), N. Berdiajevo filosofija, knyga „Nauji religiniai judėjimai ir Bažnyčios“, pristatyta religinė poezija, meno tyrinėjimai apie Šv. Kazimiero paveikslą Viduklės bažnyčioje, trečioji bažnytinio meno paroda, gvildenta dvasinė amato samprata.

IŠVADOS

Lietuvoje pirmas filosofijos žurnalas „Logos“ buvo pradėtas leisti 1921 m. Iš pradžių jis buvo leistas privačia iniciatyva, vėliau tapo Lietuvos universiteto Teologijos-Filosofijos fakulteto leidiniu. Nuo pat žurnalo gyvavimo pradžios iki 1938 m. žurnalo redaktoriumi buvo Fakulteto profesorius P. Dovydaitis.

Po penkiasdešimt dvejų metų 1990 m. žurnalas „Logos“ vėl buvo pradėtas leisti. Mintis atgaivinti žurnalą kilo D. M. Stančienei, tuo metu ėjusiai Kultūros, filosofijos ir meno instituto vyresniosios mokslinės bendradarbės, Vilniaus pedagoginio universiteto etikos

katedros docentės bei Tomo Akviniečio asociacijos Lietuvos skyriaus direktorės pareigas. D. M. Stančienė iki šiol yra žurnalo „Logos“ redaktorė.

Pirmasis žurnalo „Logos“ numeris išėjo 1921 m. spalio 10 d. Pagrindinė žurnalo misija buvo pažindinti lietuvius su filosofinėmis kryptimis, lavinti visuomenę, ugdyti mąstymą. 1990 m. žurnalas „Logos“ taip pat išėjo rudenį. Pagrindinė žurnalo misija buvo gražinti ką tik išsivadavusią valstybę iš sovietinės okupacijos prie krikščioniškosios Vakarų tradicijos, krikščioniškųjų vertybių bei pažiūrų.

Literatūra

Dovydaitis Pranas. 1921. „Logos“ kitomis kalbomis. *Logos*, 1-asis ir 2-asis sąsiuviniai: 125–127.

Dovydaitis Pranas. 1921. Filosofijos kilmė, jos sąvoka, darbo sritys ir uždaviniai. *Logos*, 1-asis ir 2-asis sąsiuviniai: 1–7.

Jakulevičius Aivaras. 2005. Teologijos-Filosofijos fakultetas Vytauto Didžiojo universitete 1922–1940 m. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis* 26: 183–215.

Nuorodos

- ¹ *Lietuvių enciklopedija*. T. XVI. Boston: Lithuanian Encyclopedia Press, Inc., 1958, p. 409.
- ² P. Dovydaičio 1922 m. spalio 10 d. pareiškimas. LCVA. F. 402, ap. 6 II t., b. 100, l. 1.
- ³ 1921 m. įvykiai iki tų metų spalio mėnesio aprašyti remiantis publikacijomis laikraštyje „Lietuvos ūkininkas“, 1921 m.
- ⁴ Redaktorės D. M. Stančienės žodis skaitytojams pirmajame 1990 m. išėjusiame žurnalo „Logos“ numeryje.
- ⁵ Iš P. Dovydaičio 1920 m. sausio 13 d. gyvenimo aprašymo. LCVA. F. 391, ap. 4, b. 763, l. 11.
- ⁶ Pranciškaus Kuraičio 1921 m. rugpjūčio? 24 d. *Curriculum Vitae*. LCVA. F. 391, ap. 4, b. 763, l. 119.
- ⁷ Iš S. Šalkauskio 1922 m. vasario 28 d. gyvenimo aprašymo. Ten pat, l. 153–154.
- ⁸ *Lietuvių enciklopedija*. Devintas tomas. Boston: Lithuanian Encyclopedia Press, Inc., 1956, p. 508.
- Lietuvių enciklopedija*. 1958. T. XVI. Boston: Lithuanian Encyclopedia Press, Inc.
- Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*. 1983. T. 10. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
- Stančienė Dalia Marija. 2009. Prano Dovydaičio LOGOS – tikėjimo ir proto sintezė kaip tiesos kontempliacija. *SOTER* 32 (60): 97–105.
- ⁹ *Lietuvių enciklopedija*. Devynioliktas tomas. Boston: Lithuanian Encyclopedia Press, Inc., 1959, p. 429.
- ¹⁰ Pagal *Lietuvių enciklopedijoje* pateiktą informaciją.
- ¹¹ Juodytė, Genė. Tarpukario Lietuvos mokytojas ir švietėjas Juozas Gobis. Mūsų kraštas. Prieiga internete <<http://musu.krastas.lt/?data=2013-04-04&rub=1146671142&id=1361466887&pried=2013-02-22>>.
- ¹² Iš P. Dovydaičio 1920 m. sausio 13 d. gyvenimo aprašymo. LCVA. F. 391, ap. 4, b. 763, l. 11–12.
- ¹³ Iš P. Kuraičio 1921 m. rugpjūčio 24 d. gyvenimo aprašymo. LCVA. F. 391, ap. 4, b. 763, l. 119.
- ¹⁴ Iš S. Šalkauskio 1922 m. vasario 28 d. gyvenimo aprašymo. LCVA. F. 391, ap. 4, b. 763, l. 153.